

Végül pedig a Kriterion Könyvkiadónál napvilágot látott *A magyar nyelv őstörténete* (1974) című traktátus is. A három kötet nem tartalmazza ugyan Szabédi valamennyi írását, az életmű legjavát azonban mindenki számára hozzáférhetővé teszi. (Szabédi László legszebb verseinek az Albatrosz Könyvkiadónál 1972-ben közrebocsátott kötete a költő kiadatlan verseiből és műfordításából is felvett egy csokorra valót.)

A kiadói kezdeményezés nyomán a hatvanas évek második felétől az időszaki sajtóban is egymást követték a Szabédival foglalkozó publikációk. Az életmű kisebb-nagyobb szegmentumát értékelő cikket, illetve tanulmányt közölt például Szöcs István (*Utunk*, 1968. 13.), Balogh Edgár (*Korunk*, 1968. 4.), Varga József (*Kortárs*, 1968. 10.), Kántor Lajos (*Korunk*, 1968. 10.), Jékely Adrienne (*Irodalomtörténeti Közlemények*, 1969. 1.), Pomogáts Béla (*Irodalomtörténet*, 1969. 3.) és Szilágyi N. Sándor (*A Hét*, 1975. 22.). Szabédival kapcsolatos emlékeit pedig a többi közt Jancsó Elemér (*Utunk*, 1969. 16.), Balogh Edgár (*Igaz Szó*, 1969. 4.), Kiss Jenő (uo.) és Mikó Imre (*A Hét*, 1976. 2.) elevenítette fel. Ezek az írások nem kis mértékben segítettek elő annak a ténynek a tudatosítását, hogy Szabédi László a romániai magyar írásbeliség történetének egyik legsokeoldalúbb, legeredetibb egyénisége, aki nemcsak a hazai magyar költészet, széppróza és műfordításirodalom kincsesárát gazdagította figyelemreméltó, nemegyszer kiváló alkotásokkal, hanem a kritikai-tudományos gondolkodás fejlődéséhez is több vonatkozásban és több területen hozzájárult.

Veronica Porumbacu és Szabédi László levélváltása

A bukaresti *Gazeta literară* 1956. május 3-i számának első oldalán, fő helyen, háromhasábos, fényképes interjú jelent meg: az interjúalany Szabédi László, a kérdező Veronica Porumbacu. A kérdések a közelgő írókongresszusra vonatkoznak, Szabédi válaszai azonban messze elkerülik a szokványt, a szocializmusnak elkötelezett költő mélyen átélte, a végső következtetésekig hatoló ars poeticáját fejezik ki, bár újságsorokba tördelve. Szabédi a pártosság értelmezését állítja a beszélgetés középpontjába; mintha híres versét gondolná tovább, anélkül hogy bármit is megtagadna belőle.

Az interjú előzményére egy rövid bevezető utal: „Szabédi Lászlót mostanáig csak néhány alkalmilag lefordított verséből ismertem, és arról a hallgatásról, amelyről zajosan beszéltek egyes kritikai cikkekben. És íme, néhány nap óta vagy inkább néhány nap alatt, válogatott verseinek kötete révén, a román olvasók barátja lett.“ Következik még egy pár mondat, amit akár az újságírói rutin számlájára is írhatnánk — ha nem hangzana így Veronica Porumbacu első kérdése-kijelentése: „Az tetszett az ön könyvében, hogy bizonyos kérdéseket előlegezett, amelyeket mi csak most teszünk fel magunknak.“ S hogy valóban mély hatást tett a bukaresti költőnőre — Vörösmarty, József Attila, Weöres Sándor fordítójára — a Ioanichie Olteanu tolmácsolásában kiadott román nyelvű Szabédi-kötet, azt a Szabédi-hagyatékban található levélváltásuk messzemenően igazolja. Am nem csupán két író kapcsolatára és Szabédi László lírájának kisugárzására jellemzők ezek a levelek; a romániai magyar irodalom egésze szempontjából fontos dokumentumok, egy közelmúltbeli korszak történelmi, irodalomtörténeti dokumentumai. Közlésüket a Szabédi-évforduló és Veronica Porumbacu tragikus halála egyaránt indokolja.

(A leveleket magyar fordításban közöljük. Az április 21-i keltezésű megszólítása és első bekezdése az eredetiben is magyarul van, ezen nem változtattunk. A román nyelvű Szabédi-versidézetek magyar megfelelője nem mindenütt simul bele a levél szövegébe; ezen sem módosítottunk.)

K. L.

Tisztelt Szabédi László elvtárs,

először is meleg üdvözetem a kitüntetésért. S nemcsak az enyém. A román olvasó értékelheti Önt a „Válogatott“ kötet alapján, melyben oly sok antologikus darab van! [...] ismerjük önt mint költőt, hálásak vagyunk Sadoveanu-fordításaiért, s szeretnénk közel kerülni tanulmányaihoz. De a magyar nyelv olyan nehéz, hogy bár megtanultam nyelvtanát, tanulmányoztam azokat a szövegeket, melyeket fordítok, a rendszeres népmese- és újság-olvasás ellenére sem tudok elméleti könyveket megérteni.

Ami viszont a fordításokat illeti, befejeztem másfél évi nehéz munka után a Vörösmarty-kötetet, 25 verset és a „Csongor és Tündé“-t foglalja magában. Bevezető tanulmányként egy ilyen költőhöz kevésnek találok Gaál Gábor régi ismertetését. A román közönség tulajdonképpen először találkozik ezzel a nagy költővel és nem kis drámáival, és a bevezető megkönnyítené a kötet megértését.

Marosvásárhelyen már javasoltam önnek, most megismétlem a kérést, írja meg ön a bevezetőt.

Ha érdeklí és van rá ideje megírni — szeptember 1. a határidő! —, küldhetek egy másolatot a kötetből. A kiadó boldog volna, ha önnel dolgozhatna Vörösmarty román kiadásában, mely „A világirodalom klasszikusai“ sorozatban jelenik meg.

Várom válaszát, és remélem, hogy a nagy magyar költő szeretete — és talán a román fordítás elolvasása is — ráveszi önt a „bevezető tanulmány“ megírására.

Tiszteletteljes üdvözzel
Veronica Porumbacu

Igen tisztelt Veronica Porumbacu elvtársnő!

Tegnap — igen tegnap! — kaptam meg 1957. április 13-ai meleg hangú levelét, tiszta szívből köszönöm, mind a jókívánásokat, mind pedig azt a megtiszteltetést, amelyet a levélben tett ajánlat jelent. Nagyon örvendek, hogy befejezte Vörösmarty válogatott műveinek fordítását.

Szégyenlem, hogy nem tehetek eleget az ön szívélyes kérésének az előző megírását illetően. Megállás nélkül dolgozom egy hosszabb tanulmányon, mely nem engedi meg, hogy más tájakra átránduljak. Kérem, higgye el: nem tudom elvállalni. Egész lényemet eltölti, mi több gondolatilag rabságban tartja az említett tanulmány, úgyhogy az Önéhez hasonló ajánlat több mint kínos lelkiállapotba hoz: a visszautasítás negativista ruhájába kell öltöztetnem igen pozitívan kellemes, hálás stb. érzelmeimet.

Abban a reményben, hogy lesz olyan szíves megérteni egy szegény se-lyemhernyó ellentmondásos lelkiállapotát, mely rüt gubóba húzódik vissza, hogy biztosítsa megfelelő körülményeit a metamorfózishoz, ismételten köszönöm jókívánásait, és teljes tisztelettel üdvözlöm önt

Szabédi László

Kolozsvár, 1957. május 4.

Bukarest, 56. IV. 21.

Tisztelt Szabédi elvtárs,

nagyon akarnék írni magyarul milyen felhevülést természetett az önnek válogatott versek, fordításon Ioanichie Olteanutól. De a kicsyn nyelvtan amit megtanultam, hogy jobb érthessem amit kell fordítanom, nem elég mondani mindent, azért megmondom azt románul.

Szeretném valóban megosztani önrel — nem az örömet, mert nem ez volna a megfelelő kifejezés az ön válogatott verseiben levő tömör és méltóságteljes drámára — hanem az együttérzésemet, azt a visszhangot, melyet a szívekből kivált. Csak hálás lehetek a fordítónak, aki méltó köntösben tudta közvetíteni az ön költői üzenetét, oly tömören fogalmazott verssorokban, hogy feliratként köbe vésetném őket! Igen. Számunkra, akik csak részben ismerjük önt, ez a kötet több egy egyszerű versgyűjteménynél, élő, gyakran tra-

gikus jelenvalósága azoknak a kérdéseknek, melyeket élete és kora vet fel. Más nemzedékhez tartozom, nem keringhettem sok éven át „főlöszleges külön kerékként“, de a háború első éveiben nem kevésbé mélyen éltem át ezeket az érzéseket. Azok közé tartozom, akik ugyanúgy megértették, mint ön, hogy ezután nem hagyhatjuk, hogy a történelem saját kezünkkel üssön pofon.

De ami újat hoznak nekünk az ön versei, a természetesen közelálló tematikán túl, az a vívódás, a kérdőjelek, amelyeket igazi kommunista öntudattal tesz fel a „parancsra lelkesedő“ semmirekellőknek, akik azt hitték (és jaj, részben még hiszik):

Ő tudja, mit kell költened;
ha szólsz, ő rajtad túlkiált:
ő védelmezi ellened
a népi demokráciát.

Azt hiszem, hogy a történelem sokat megválaszol e kérdések közül, s hogy seprűjével elkezdte már tisztogatni a tornácot attól a [...] szeméttől, mely felszínre jön, mert ahogy ön mondja: „hőmpölyögve hoz / az árvíz szennyét is a televényben...“ De az ön lázadása valami bennünk lévő magasabb rendű, tisztább, pártosabb nevében, sok nemzedék sok költője vívódásainak megvallása, amit azonban kevesen vetettek papírra olyan világosan, mint ön. Nem a történelem tisztázásai után, hanem előttük!

Azokról az érzésekről is szeretnék vallani, melyeket más versek váltottak ki belőlem. Egyrészt azok, amelyek a költő abszolútum felé törekvését lélegzik és élük („az egészet akartam, az egészet!“), a görcsöket, melyek hasogatják és mégis kiteljesítik lényét. (Nem tudom elfelejteni a következő versszakot:

„Költő, egyszerre nem s igen,
mindenütt honos s idegen,
mindenkivel egyes, de más,
kettő és mégis felemás.“

[Árva csillag]

mely arra készlet, hogy a nagy szellemek találkozására gondoljak:

„La Sebiş ori în altă parte“ írta M. Beniuc
Nu sint acasă nicăieri,
Mă simt la mine doar Aiurea
Şi azi îmi pare rău de ieri...)

És külön szeretnék még köszönetet mondani önnek egy versért, mely olyan általánosan emberi kérdésekre válaszol, hogy nem volt barátom vagy barátóm, akinek ha felolvastam, ne érezték volna az ön ujját egy régi seben vagy éppen sebhelyen. Az Álmoddal mértél című versről van szó, amelyet nem ihletődésében vagy hangjában, hanem megvalósulásában Vörösmarty „A merengőhöz“ című verse mellé állítanék. Ha ez utóbbi a szenvedélyek visszafogásának klasszikus intelme — egy nagy romantikusé —, az első a szenvedő, megrázó szerelemre szólít fel, mellyel nem áldozhatunk márványszobroknak, csak embereknek, akik teljesen adják oda magukat, minden hitükkel és kételyükkel, erejükkel és gyengeségeikkel együtt.

Mint hogy az ön kötete közelebb hozta önt a román olvasóhoz, s mi több, mint hogy egy általunk becsült költőn keresztül a hazai magyar költészetet, annak problémáit, sajátos kérdéseit szeretnénk megismerni, engedje meg, hogy felkérjük, adjon interjút a „Gazeta literară“ számára. Gondolja el, mi kötetekből csak Horváth Imrét, Létay Lajost, Horváth Istvánt és Majtényi E.-t ismerjük. Az antológia hézagos, és a válogatás, úgy hallottuk, sok esetben vitatható! Szeretnénk, ha egyetért vele, hogy beszéljen nekünk a költészet kérdéseiről — akár úgy is, ahogy azt „A pacsirtá“-ban tette —, és az ön magyar prozódiai kézikönyvéről, s végül a Nicoară Potcoavă fordítása közben alkalmazott munkamódszeréről. Más szóval olyasmiről, ami hozzásegít minket, hogy közvetlenebbül (vagy... indiszkrétebben!) megismerjük önt saját műhelyében.

Abban a reményben, hogy nem fog visszautasítani, kérem, fogadja megbecsülésem bizonyosságát.

Veronica Porumbacu

Igen tisztelt Veronica Porumbacu elvtársnő!

Kérem, bocsásson meg a késésért: Marosvásárhelyre kellett mennem, s így elvesztettem néhány napot.

Kérem, bocsássa meg azt is, hogy teljesen átalakítottam az ön szövegét.

Megpróbáltam átírni románra, de az én ékes románságom kívánnivalót hagy maga után, és végül egy új magyar szöveget készítettem.

Til Ulenspiegel [!], miért nem írok, fiatal írók — kimaradt.

Ami megmaradt, kerekesebb.

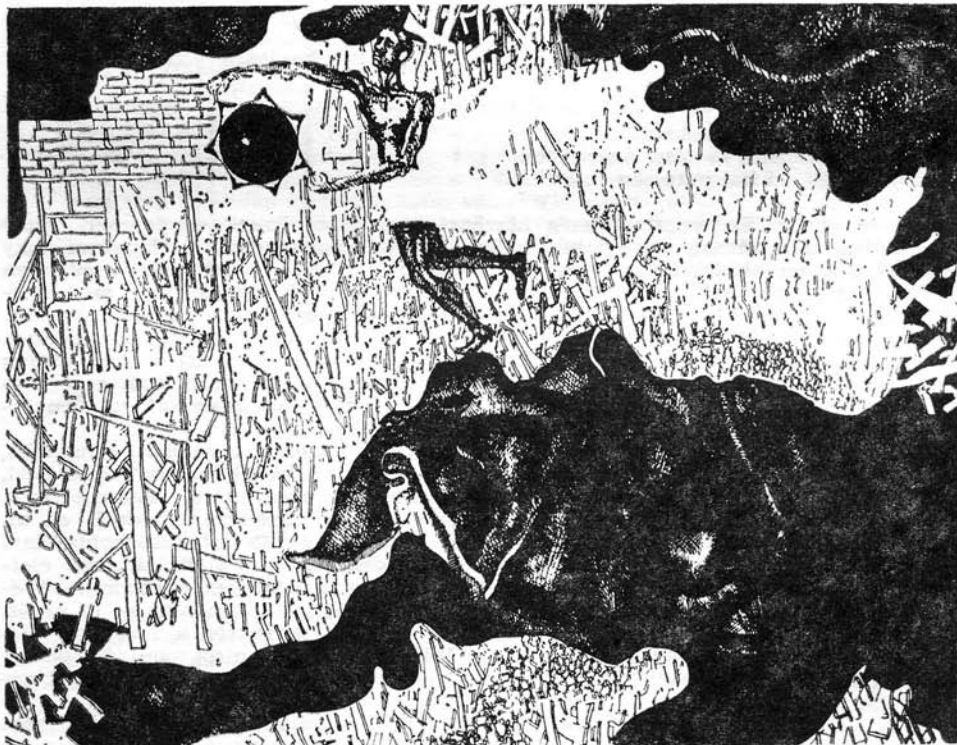
Kérem, helyenként iktasson be néhány szellemes kérdést — megváltoztathatja az általam javasoltakat is; legalább a kérdések legyenek szellemesek.

Remélem, megérti, hogy nem lehettem elégedett nehézkesen kifejezett gondolataimmal, melyeket ön olyan udvariasan megszépített, de természetesen nem mindig az általam kívánt irányban, melyet az én ékes románságom félreérthetővé tett.

Kérem tehát, ismételten, bocsásson meg, és fejezze be néhány semleges sorral beszélgetésünket.

Baráti üdvözlettel
Szabédi László

Kolozsvár, 1956. IV. 30.

Muhi Sándor: Robbanás után